

kalango

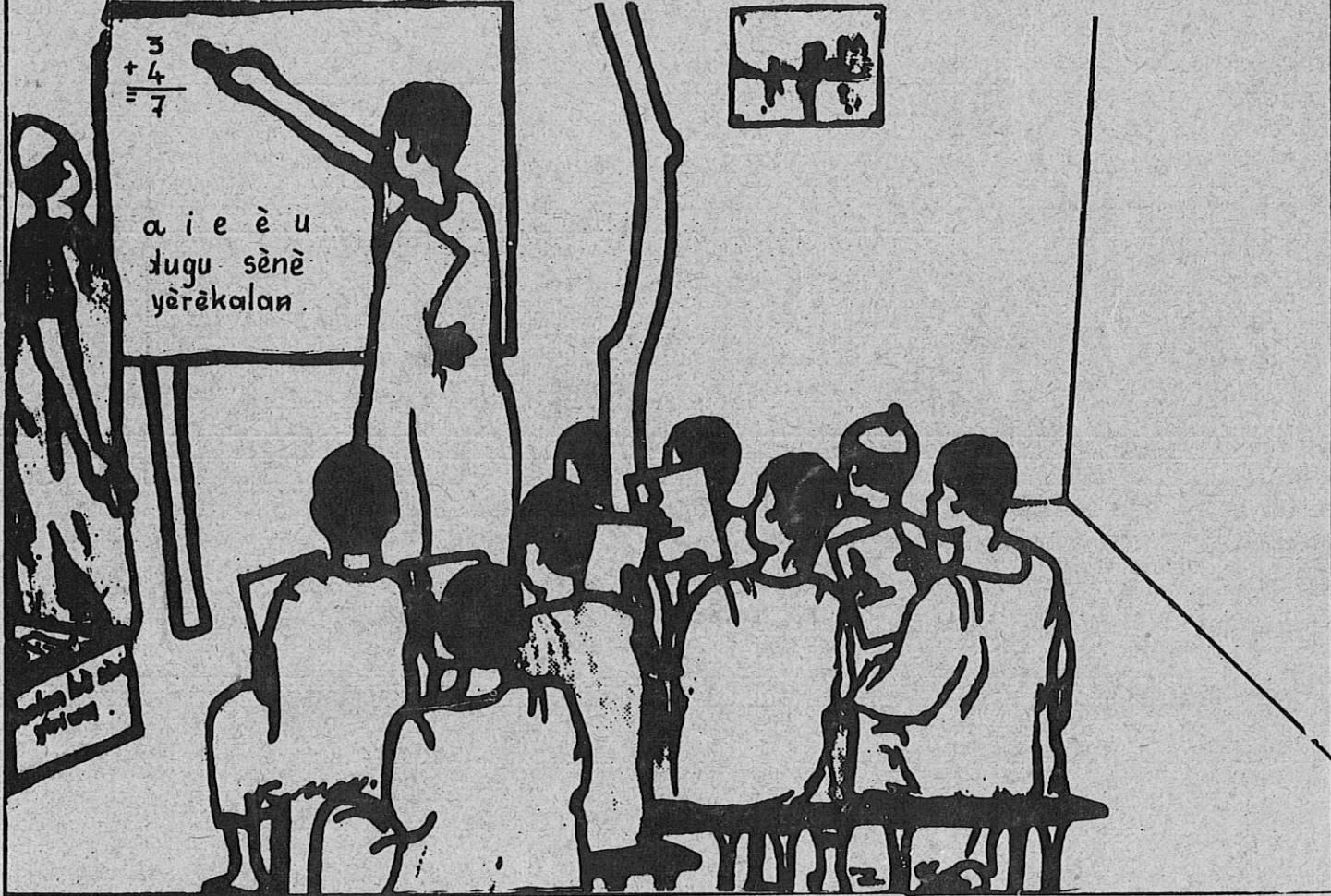

nimoro 1
a sòngb : d. 20

DIAFFLA hi IPN ka

yérékalan

liberati

Nouvelles de l'ethnologie malienne et du Mali, tome 1

CHAPITRE IV

marisi kalo tile 8, balikukalanso ye faso kanw kalanni daminè i.p.;ni. baarakèlaw kun. mögò fòlò min ye kuma ta, o kèra adama berete ye, n'o ye baliku kalanso kuntigi ba ye ~~ky~~ köròfò filè :

" n'bè kuma balikukalanso tògò la. n'ka foli ni tanuni bë i.p.;ni kuntigi baun'a ka baarakèla bëe lajèlen ye u ka nin hakili nyuman in na. u ye u ka këta kè.

an bë kënè min kan bi, yèrè dòn kënè de don, tinyè kënè de don, yérémahorónya kënè de don. n'i y'a ye n'kè o fò, ko n'a körò don. an ka jamana y'a yèrè ta a nèna dòoni sa, nka hali bi, kalan ni dònniya ni nyininini fan o fan na, an sirilen don an marabaga köròw de la, bawo an bë olu ka kan de kalan, kà an ka baaraw kë n'o ye. o sabu ye mun ye? an yèrè ka kanw kalanbaliya. an dun bë yòrò minna sisah, an ka kan k'an yèrè bò fili la, fili min bë an to dibi la, kalanbaliya dibi la, fo ka an tunu dinyè kònð, fo ka an tunu an yèrè la. bamananw ko: "kalanbaliya ye dibi ye".

an dun bë bò dibi in na cogo di ? o tè se ka kë ni an ma an nyèsin an ka kanw ma. nka, halibi, a bë mögò dòw nyèna ko an ka kanw tè kan nyènèmanw ye, ko kalan tè se ka kë u la. o mögò kelenw miiri la, kalan ni dònni ni nyininini bë se ka kë farajèw ka kanw dòròn de la. o mögò fililen don kòsòbè, k'a d'a kan, siya man fusa ni siya ye cogo min, kan man fusa ni kan ye o cogo kelen na. an yèrè de bë se ka an ka kanw don da la, k'u kë kan barikamaw ni nafamaw ye. an ye tubabu kan dòn cogo o cogo, a tè se ka an danbe jira, k'a bangè, in'a fo an faso kanw. bamananw ko o-yòrò de la ko :"ji dòn , so dòn, yèrè dòn de nyògòa tè ".

o la sa, an ka yérémahorónya sabatilan ye an ka kanw kalanni ye. o tè se ka kë ni anw yèrè ma kalan, anw minhùn ye janana bëe lajèlen kalan so baarakèlaw ye. kalan in tè kë anw kò, wa a këbaga ye anw yèrè de fana ye, bawo, "kun tè di kun tigi kò". o tuma, n'b'a nyini aw fè, bëe k'i cèsiri kalan in fè, k'a matarafa, walasa jamana nafalan ka bo a la. n'dalen bë o hamí sabatili la, k'a d'aw ka hakili nyuman tigiya kan".

adama berete
baliku kalanso kuntigi ba -
bamakò-

kuma nyè fòlò.

nin ye jèmukan ye min lasera ipni kalandenw ma amadu ture fè ale min ye balikukalan kuntigi ba dankan ye. a kuma in fòra kalan daminè na. kuma bè balikukalan bangè cogo n'a sigi cogo de kan mali jamana kònò. amadu ture kan dò:

an balima ipni baarakèlaw aw ni sogoma. sani n'ka kuma ka se yòrò jan, n'b'aw fo, k'aw wale nyuman dòn. an sigilen filè kènè min kan nin ye, o ye an bée kunnawolo kènè de ye. mun na, barisa ni mògò sònna i ka kan na, i sònna i yèrè de la, i sònna i buruju la, i sònna i faso la, i sònna tinyè la.

kabini balikukalan sigira mali kònò, a sinyè fòlò de ye nin ye, maliden nazarakanmènnaw k'a nyini balikukalan sèrèwusida fè n'o ye dnafla ye, a ka n'u kalan. o ye anw balikukalan baaralaw nisòndiya fo k'a tèmè a dama kan. o la an tèna kalan in daminè n'an ma dò fò aw ye balikukalan yèrè kan, kabini a kunun fò a bi.

balikukalan daminèna mali jamana kònò san 1966.

sani kalan ka kè balikukalansow kònò, jamana nyèmògòw ye yamaruya di inèsiko ma san 1966 la, a ka nyogònla jèrèba kè bamako. o snyogònla jèrè in tun bè kanba wòrò de kan, minw bè fò an ka afiriki tilebiyanfan fè. o kanw wòrò tun ye : bamanankan (ni dòw b'a fò mandingakan), fulakan, burudamèkan, kòròbòròkan, hausakan ani kanurikan.

n'a bòra hausakan ni kanurikan na, kan naanitòw bè fò an ka mali kònò.

inèsiko tun ye min nyini tònsigilaw fè, o de tun ye ka signidénw sòrd kan nànuw ye.

o baara kèra tònsigilaw fè. jamana fèn o fèn tun ye mògò bila ka na bamako, olu bée nisòndiyara baara in fè.

san 1967, mali gofèrènaman ye sèbèn kèrèn kèrènnen bo min b'a jira ka kan naani in signidén lase bè ma.

o sèbèn in bangènna inèsiko kan 1966 tonsigi de la. o y'a sòrò mali gofèrènaman ni inèsiko ni jamana hònryalenw ka tònba bolofara dò, n'o ye pinudi ye, olu tun y'u bolonò kè sèbèn na, sèbèn min b'a jira ko wari dira mali ma k'a dèmè ka balikukalan lase a ka jamanadenw ma.

o sèbèn min ko fòra nin ye, o jumu bòra inèsiko ka tònba dò de la, min sigíra teheran, iran jamana na, san 1965. jamana hònryalenw biségin ka kalan minisiriw tun nan'o nyogonye la.

o nyogonye de sen fè balikukalan min tugulen bè hadamaden ka sòròla o sèbèntiyara.

minisiriw ya jira ko kalan tè foyi nyè n'a tè nafa don jamana na, ani n'a tè hadamaden ka sòrò yiriwa.

mali la, an balima sèhèkèlaw de ka ca ni bée ye. bée b'a don ko n'i b'a fè ka jamana lataa nyè, i kakan ka dèmè don a sènèkèlaw la ani a baarakèlaw la.

o de la mali ni inèsiko ni pinudi y'u sigi k'a lajè u bè se ka sènèkèla baakèmè ani baarakèla baatan kalan cogo min na an ka kanw na. kun wèrè tun t'o la min bè tèmè k'a fò ko kunfinya bè jamana sòrò nagasi.

k'a ta san 1968 ka na se san 1972 la, balikukalanso baafila ni kèmènduuru de tun kakan ka dayèlè mali kòndò.

o de y'a to a nyinina duguw fè u ka balikukalanso jò, ka baliku-kalantòn sigi, ani ka balikukalan karamògò nyini. nka nin baara ninuw tun ma wajibiya dugu si ma.

balikukalantòn kòndò mògò minuw ka kan ka sòrò, olu filè nin ye:

- dugutigi
- kòròsigiw
- kamalentòn kuntigi
- muso kuntigi
- balikukalan karamamògò.

nin mògòw de ye balikukalan kuntigiw ye. u b'u janto baara kècogo la ani taji ko la.

karamogòw la kalan, ani kalanso minènw masaka bée tun bë gofèrènaman kan. hali bi, a bë ni cogo la.

san 1972 bë se tuma min na, mògò dama minw kalan ni kalancogo la o cogoyax, ba n'a shi ye. o san in diyara, barisa kibaru bòra ale de kònò.

nka san 1972 bannen kò, balikukalan sumayara dòni mali kònò, k'a d'a kan inèsiko ka dèmè tun banna. bëe dun b'a dòn ko mali gofèrènaman tun te se ka balikukalan musaka bëe bò, ja kongo kér'o sababu ye.

n'a bòra tigasènè sèrèwusida ka duguw la, dugù tòw bëe y'u ka balikukalansow datugu.

min ye ofisi dinizèri ye o , ani min ye koorisènè sèrèwusi ye, o, olu si ka balikukalansow ma bali datuguli ma.

san 1975 de la, dèmè sera ka sòrò, min ye gofèrènaman lase ka koorisènè sèrèwusi balikukalansow dayèlèn, balikukalan b'a tan ni fila la o yoròw la bi.

gofèrènaman ma dan o ma, a ye balikukalan sèrèwusi fana yiriwa, k'a kè sèrèwusiba ye , ka nyinini tugu a ka baaraw la.

o nyinini an ka kanw na, ani an ka balikukalan cogo la bë na se ka dèmè don an ka lòkòlako ka don don la.

min ye bi ye, bolofara naani bë balikukalan sèrèwusidaba la. olu filè nin ye.

- nyininikè bolofara
- balikukalan bolofara
- muso yiriwa kalan bolofara
- dilanlikè ani arajo kalan bolofara.

mali dugubaw tòw kònò, min bë sòrò ye, o ye balikukalañ lasigiso ye.

dugu misènw kònò balikukalan ka lasigiden kelen kelen be ye n'a bë fò olu ma sèfu de zafu.

o sèfu de zafu de bë balikukalanso karamogòw dèmè u ka baara la. u ni sènèkè sèrèwusi bë nyogòn dèmè o baara la.

an balimaw, min tun bë ne amadu ture fè k'a fò balikukalan
sigi cogo n'a baara cogo kan o de tun ye nin ye. n'bè fènnin min
fara n'ka kuma folen in kan, o de ye ko ni min b'a fè ka sènèkè
kitabuw sòrò, o ka se an ma, dnafla la. o kitabuw ye cogo ya caman
ye: tigasènè, ani kòorisènè ani malosènè y'u kunbaba ye.

an ka kanw kalanni :

kabini nyinan san daminè na, baliku kalan nyémogoya so ye fèrè tigè, walasa a bè se ka mògòw kalan, mògòw minw / bè baara kè faso ka ciyakada ba min nyèsinnen bè jamana yèrè bète lajèlen ka kalan ko ma. o sira kelen na, baliku kalan nyémogoya so ba ye fèrè in waleya, nin cogo in na :

- k'a ta zanwuye kalo tile 3, k'a bila a tile 13, kalan dò kèra mògòw kun, minuw bè lakòli karamògò bò taw kalan.
- k'a ta feburuye kalo tile 1, k'a bila a tile 10 na, kalan dò fana kèra i.p.n. mògòw kun.
- k'a ta marisi kalo tile 8, k'a bila a tile 18 na, kalan dò wèrè kèra lakòli kalan sèmèntiya baarada mògòw kun.

o kalanw kuncè kòrdò dòw filè nin ye:
n'bè hakèto nyini jama fè.

ne nisò diyalen dà bè kuma n'baarakè nyògònw la, k'a d'a kan en nènna ka bi don kòndò.

an tun dalen b'a la fana ko bi bè se, bawo bamananw ko:
" don janya o janya, à sebali tè".

a tun bè anw ni an nyògòn caman nyèna ko an ka kanw te se ka kalan. an tun bè o filè sira min kan, an y'o bila bi pewu. an ye fènw mèn bamanan ka kalan in senfè, an fura dama an ma deli k'olu mèn, hali an miiri tun tè olu fò cogo yèrè la, jango u sèbèn cogo. tile tan in kalan nafa bonyana an ma kòsèbè, fo k'a surun-ya an nyè kòrdò. o kòrdò ko an sago de ye kalan in nyògònna de ka kan ka kè an kun fo an ka se k'an ka kanw dungow na dogodogow bè dòn.

ola sa , an bè an karamògòw ni u ka nyémogòw fo, dan tè foli min na. an b'a nyini u fè sanga ni waati bè, u k'u hakili to an na.

isa yena, i.p;n,kuntigi ba.

kalan in nyogon kera mali ka kalan sèmentiya nyèmogo so baarakèlaw kun. a kuncè don , kalanden do ye kuma taa :

salam alèyikun silamè jama ! an sira hèrè la, ala k'an tilen hèrè la.

ne sisò diyalen de bè kuma n'ka baarada mògòw bèe tògò la.

an bè kènè jumèn kan bi ? an bè an ka kunnawolo kènè de kan bi, an bè an ka kun kòròta kènè de kan ; an bè an ka hòròn ya sabatili kènè de kan.

an ka kodonnaw ko, ko mògò wèrè ka dònni tè kè an ta ye. o ja sa, an ka kanw kalanni b'a to an ka gundow bè mara, an ka ko kòròw bè sèbèn, an yèrè bè an ka nyinininw kè, an bè an ka walew kè. o kama, an b'a nyini bèe fè i k'i cèsiri kalan in fè ; bèe k'a k'i kun kòròta ko ye, bèe k'a k'i hami ko ye.

^{ye} anw/tile dama min kè kalan in na, o nafa bonya kòsòn, an bè an ka nyémògò fo, miirriya nyuman in bòra olu de la; an bè baliku kalan so mògòw fo , k'u wale nyuman dòn, olu minun ye miirriya nyuman in waleya. an bè gòfèrènèma fo, o min y'a sababuya, an bèe inèsko fo, o min b'an dèmè. o tèmènen kò , an bè barika da ala ye, kalan in ka se kà yiriwa, walasa faso nafalan ka bò a la.

ngolo lamini berete, ka
bò kalan sèmentiya nyèmògò so la
bamakò.

sigini

mankan caman bè kan na, nka mankan kelen bè n'a koro dòn, bè n'a nyèci don, bè n'a tamasyèn don, min b'a ni mankan tòw bò nyogon ma.

kan sèbèn cogo nyuman bè sorò sigini mabènnen konyuman de fè.

sigini ye sèbènniden sèrè ye, min bè kan mankan kòrdmaw tamasyènya (sereya), k'u bila nyögòn kò sariya do la.

yali kan kono mankan bè ka kan ka tamasyènya wa? (fonetiki sigini), walima mankan minw dòròn bè danyè fila koro bò nyogon na. (fonologi sigini)? mankan minw bè danyè fila kòrd bò nyogon na, olu togo ye ko fonènu (mankan kérènkérènnèn) kan yèlènnèn ni kan jiginnen fana bè se ka danyèw bò nyögòn na :

misali: si poils ; si âge.

ka ban -finir; ka ban- refuser.

sigini ka kan ka labèn ni mankan kérènkérènnèn de ye.

sigini ka kan ka dilan donniya sariya la, n'o kèra, siginidenw hakè bè jateminè, fèrèw bè sorò sèbènni gèlèyaw la, walasa kan deginni ka nogoya. sigini te se ka mabèn kan sèbènni sariyaw kò, i n'a fò sèbènni sariyaw fana te se ka mabèn sigini kò. kun min b'a to mankan bè don mankan kérènkérènnèn sèrè la, o ye mankan in se ye k'i yèrè bò a nyögòn tòw ma danyèw kònò.

mankan suguya ye fila ye kan na :

- 1) dafalen - mankan min tè balan, min falen don a yèrè la.
- 2) dafalán : mankan min balannen dò, min tè taa dafalen kò.

sigini bè dilan sariya minw na, olu dòw flè :

- mankan kérènkérènnèn kelen : siginiden kelen.
- siginidenw sèbènni cogoya man kan ka gèlèya.
- siginidenw sèbènni cogoya ka kan bò nyögòn ma.
- siginiden hakè ka kan ka jateminè.
- jamana denw bè kan sèbènnèn min don, sigini dilanbagaw ka kan k'u hakili to sèbènni masini denw fana la.

ni sigini mabènna konyuman, nafa caman b'o fana la.

- kan bolo fobagaw bè bè nyògòn famuya.
- sèbènni sariyaw tè gèlèya, u bè famuya jôna.
- kalan ni sèbènni tè wagati caman ta kalandenw bolo.
- kan deginni bè nogoya dunanw fè.

bamana kan sigini

Lettres	<u>comme dans</u>	Signification en français
a	ali	prénom d'homme
b	baba	père
d	daba	houe
j	ji	eau
e	kelen	un
è	dèbèn	natte
f	fali	âne
g	galama	louche
h	hakili	mémoire
i	misi	bovin
k	kala	tige
kh	khasonkè	habitant du khasso
l	lafa	bonnet
n	mògò	homme en général
n	nare	beurre de vache
ny	nyò	épine
ñ	ñoni	épine
o	olo	bras
ò	bòlò	piquet
p	pate	prénom d'homme
r	ramata	prénom de femme
s	sanu	or
sh	chè	poulet
t	tan	dix
c	cè	homme
u	muru	couteau
w	wari	argent
y	yaya	prénom d'homme
z	zara	pastèque

sèbènni sariya

mankan kérénkérènnenn t'u danma fenw ye, u bë don don nyðgon na, ka tugu tugu nyðgon na, ka kannyèw ni danyèw dlan . o sira la, kan bë n'a ka sariya don.. bamana kan na, mankan kérénkérènnenn minw tè sèrèmaw ye, i n'a fo c ni v , olu bë tugu tugu nyðgon na, ka nyðgon dafa. mankan kérénkérènnenn minw ye sèrèmaw ye, i n'a fo c ni c walima v ni v, olu tugu ka gèlen nyðgòn kò kosobè. o tuma, a bë se ka fo sariya la ko bamana kan kannyè kolo bë sigi cv kan.

misali : se-le-ke - coin, angle; tu-lu - huile
n'an y'a kolosi ko cv ye kannyè kolo ye, yali nin danyè suguya bë soro bamana kan na wa :

bdkstmag ?

nin dun : saluko ?

kuma la ~~tuna~~ dò, e fila bë ye nyðgòn kò kannyè kelen na ~~ccv-~~, ni dafalen dò binna ka bò dafalan l nyè.

misali : tile ~~»~~ tle ; tulo ~~»~~ tlo ; fila ~~»~~ fla.
ni dafalen fila bènna kumasen kònò, dafalen fòlò bë to ka i den.
kala (') bë bila dafalen dènnen no la ka danyèw fara nyðgon na.

misali : ne be a fè ka o kè - ne b'a fè k'o kè.
ni danyè foli cogoya ka, ca , jama bë foli cogoya min famuya jona,
o de bë ta ka o sèbèn.

misali: mògò - ma tè.

danyè kelen sèbènni cogoya ye kelen dòròn ye :

misali: ga - gwa tè;

danyè kelen sèbènni cogoya ye kelen dòròn ye.

misali : ga - gwa tè ;

ni bamana kan ye danyè min singa kan wèrè fè, o danyè bë sèbèn
bamana kan sèbènni sariyaw kònò:

misali: la chasse - lasasi ; apprenti - paranti,
nunna dafalen bë sèbèn ni n ye

misali: bin ; san ; mankan.

ni nunna dafalen gèlèn ni nunna dafalan magan bë se ka falen nyogon
na danyè kònò, a ka ca magaman de bë sèbèn:

misali: tè : ngèren don: nkèrèn
ndon nton
nzirin nsirin

ni n ni ng'bè nyogon na, ng de bè sèbèn:

misali: tè : fana don: fanga
dinè dingè
sina singa
nyonòn nyogon

ni g ni k bè nyògòn na, a ka ca g ka sèbèn

misali: tè: tiki don: tigi
tikè tigè
tèkè tègè

ni t ni k bè nyògòn na danyè daminè la, t bè sèbèn :

misali: tè: tulò don: tulo
tile tile
tuma tuma

ni s ni sh bè nyògòn na, s bè sèbèn :

misali: tè: shi don: si
shu su
bashi basi

kònòrò ni nyènòrò bè sèbèn ka norò danyè la:

misali: lase gosili
mabò sabanan

caya tamasyèn ye signiden wye. a bè norò danyè la:

misali: bolow sagaw
tamasyèn tè kan yèlènnèn ni kan jiginnen na. kumasen la, danyè.
siginyogonw be se ka danyè kòro latigè :

misali: a ye nyò dan .
a sera foro dan na.
a ye n'deli .

n'ma deli o la .

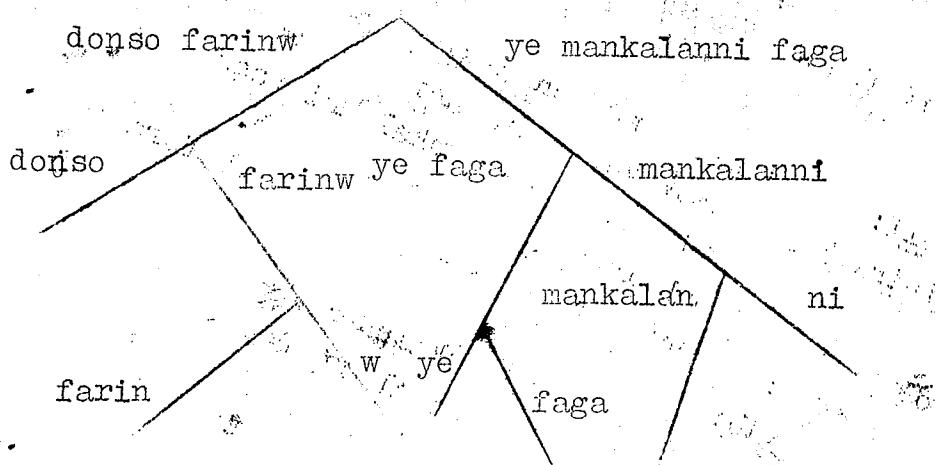
kolosigi

kalan bolò min bò-danyèw yèlèma-yèlèmali ni kumasenw sigili cogoya sènsèn, a bò fò o ma kan kolosigi, dòw ko sunyè walima mabèn. danyè o danyè, siya bò a la, nyèci bò a la. an ka kumasen nin maflè, ka danyèw siya ni u nyèci yira :

		(wale) dèmènnan			(kuma)
siya:	togò cogo	togò	wale	piripara	
	donso farinw	ye	mankalanni	faga	sa.
nyèci:	tigi mankutu	dafa	wale	sèmèntilan	

(wale) dèmènnan

danyè suguya wèréw bò bamana kan na, i n'a fo: nôna - ne, a - ; kòbila - la, fè - ; tugulan - ni, cogoya - kojugu - ; kuma piriparaw - de, wa - ; ni an ye kumasen nin bakolo sègèsègè, an bò a ye ko danyè dòw sirilen don nyögòn na kosobè ka tèmèn dòw kan. o sîra fè, an bò se ka u tila fila fila fila ye nin cogo la:

kumasen nin bâkolo bò bèn miriya ma, n'o ye: donsow ye mankalanni faga.

bamana kan na, danyèw bò ni u sigi yòrô don kumasen kònò, sigi yòrô min tè se ka yèlèma fyewu. sigi yòrô o de bò danyèw nyèci faranfasiya. o de la, bamana kan bò dan kanw fè, minw kumasen kolo ye so v' ye.

misali: donsow ye mankalanni faga.

a ye kumasen nin flè jukorò, a kolo sigira konyumèn wa ?

karamògò bè kalan lakòliden.

an bè se ka kumasen folò nin yèlèma- yèlèma bolo caman fèt: sonni,
sosoli , nyininkali, wagati, dòwèrè....

an bè se ka a lawèrè fana.

misali:

sosoli: donsow ma mankalanni faga.

nyininkali: donsow ye mankalanni faga wa ?

yali donsow ye mankalanni faga?

kòkan : mankalanni fagara donsow fè.

lawèrèli: donsow ye mankalanni faga ni farafa ye.

wagati damadò:

sisan : donsow bè mankalanni faga

donsow tè mankalanni faga.

donsow bè " " wa ?

yali donsow " " faga ?

kòsan

(wale daminèlen): donsow tun bè mankalanni faga.

nyèsan : donsow bè na mankalanni faga.

1. S.O.V= S.sujet (tigi) ; O- objet (dafa); V-verbe(wale)

kan kalanni

kan kalanni b   kan kalan, ka a s  g  s  g  . kan kalanni b   kunnafoni min di, a nafa b   adamaden b   lajèlen ye, bawo jama hakili, a miriya a ka diny  latig   b   b   ye kan na, a b   sirilen b   kan na.

ni kan t  , adamadenw te se ka bara k   nyog  n f  , ka nyog  n famuya, ka d  nniya siraw lasabati, ka u layiriwa. kan b   s  r   jama de f  , a b   jama doron de nafa. m  go kelen ka kan labennen, nafa b  r   t   o la (Esp  ranto). kan ye f  n ye, min b   a to m  g  w b   nyog  n kumanyog  nya, ka don nyog  n na. kan de b   m  g  w lase nyog  n ma.

kan kalanni d  nniya bolo ka ca :

1 - mankan kalanni- fonetiki- b   mankanw s  g  s  g  , ka u foli cogoya s  ns  n

2 - fonolosi - b   kan mankan k  r  nk  r  nnenw kalan, ka u woloma, ka u hak   latig  .

3 - k  r   kalanni - senantiki - b   danyèw ni kumasenw koro perepere- latig  , ka dany   k  r  w ni ku  aw woloma, ka k  r   suguyaw sigi-sigi, d  w  r  ....

4 - kolosigi, suny   - b   danyèw ni kumasenw kolosigi cogoya ni u yèlèma-y  l  mali cogoyaw sèmèntiya.

kan kalanni d  nniya bolom  w tugu-tugulen b   nyog  n n  f  , i n   a f   y  l  m  l  nnan senw. ni i b  ra d   la, i b   y  l  n d   la. ni m  g   b   kan kalan, ka a s  b  n konyum  , i ka kan ka a daminè y  l  n- y  l  nnan sen f  ld   la (mankan kalanni), ka y  l  n d  ni-d  ni.

d  nniya sira b   ni a ka nyinini f  r  w don. kan kalanni fana ka s  g  s  g  li f  r  w b   yen, i n   a f   :

1 - danni nyog  n ma (- méthode comparative) - b   kan balemaw dan nyog  n ma, ka u juj  n d  n.

2 - lakalili (méthode descriptive) - b   kan k  r   f  nw kolosi , ka u s  b  n.

3 - tila-tilali (méthode distributive) b   kan k  r   f  n siginyog  n w ni a lamunu f  nw jateminè, ka u woloma.

4 - siya sigili (méthode typologique) - b   kanw dan nyog  n ma, k   laj   f  n min b   u b   nyog  n f   ani min b   u b   nyog  n na bakolo sira la.

5 - kolosigi- (méthode structurale) - bë kan flè fèn ye, min fanw sigi-sigilen dən nyogòn kan, ka u sèmè-sèmè nyogòn na.

donnikela caman ye u hakili yira kan nyèci ni a famuyali cogoya kan. o këra sababu ye ka kan kalanni bolo caya. bolo damadòw flè : donnikela dòw, i ko a. Schleicher ni M. Muller, ye kan flè dafèn ye -(naturalisme)- u ye a jira ko kan bë bange, ka koròbaya, ka sa.

dòw, i ko F. Buslaev ni K. Bekker, ye kan flè mogò hakili ye (logicisme)- u ko kan sariyaw ni hakili sariyaw bë ye kelen ye.

dòw, i ko O. Paul ni F. Fortunatov, ye kan flè mògò kelen nganiya ni a miriya ye (psychologie de l'individu)

dòw, i ko F. Saussure ni Ch. Bally, ye kan flè jama nganiya ni a miriya ye (psychologie de la société).

dòw, i ko N. Trubetskoy, R. Jakobson, N. Chomsky, ye kan flè fèn kolo sigilen ye, min fanw sèmè-sèmèlen bë nyogòn na (structuralisme).

ni an ye a lajè ji nyàmajolen na, an bë a ye ko donnikèla ninw bë ye u sinsin kan yorò kelen pewu de kan. an dun bë a don, ko kan ye fèn ye, min dorokolen don kòsòbè. donnikèla ninw da sera fèn o fen ma, o bë bë kan na. kan de bë an ni dafèn tòw bò nyogòn na. ni kan tè, an te se ka nyètaga sòrò dinyè konò. o de la sa, jamana nyémögòw ni jamana denw bë lajèlen ka kan ka u cèsiri an ka kanw kalanni ni u sèbènni ni u lasabatili fè, k'a d'a kan, wali kæn tè yèrè kan bò, kabini dinyè danna fo bi, wali kan na hòròn si bò nògò la, wa a te se ka hòròn si ka nyètaga sinsin fana.

an ka kanw degeli

a bè mògò caman nyèna k'an ka kanw kalanni bè dan an balima kungo kònò mògòw, dòròn de la. o tigila mògòw k'o b'u hakili la pewu, bawo, farafinna mògò faamuyalenw bée b'a dòn, k'an ka kanw laban bèna don an ka kalansira caman na, k'a daminè lakòliso fitininw na, fo lakòlisobaw la. mògò caman bë sòrd halibi, minw bë yèlè an ka kanw kalambagaw la. o tigila mògòw hinè kakan k'an minè, bawo, kalanbaliw ni kalannenw bëè bë o mògò kofòlenw na.

eli sènpara

IPN

bamako

baara ani nyinini

mogò bë fèn o fèn kò , o de ka gèlèn i ma , sanko n'i b'i dahirimè sòrd o la. o de kòson , an ka kan k'a nyini tuma bëe k'an ka baara nogoya an yèrè ma.

o tè se ka kè nyinini kò ; bawo , dinyè ko bëe bë yèlèmayùlèma. baara kè cogo , masinw dila cogo ; furaw ani nogòw , sumansiw matarafa cogo , ani baganw ladow cogo , nin bëe kè cogo bë yèlèma, k'u bëè hadamaden sén kan ma.

mogò ka teli cogo min sisani , baara kè cogo ani baara kè minènw ka kan ka labèn cogo la , cogo min tè mogò tòoro , min tè mogò bila nafolo tinyè la , min tè mogò sègèn. nyinini tè da kelen na. a tè nogò kelen fana bolo , k'a d'a kan , baaradaw ka ca , u ka walew fana tè kelen ye.

ni min bë baara min kè don na , o tigi ka kan k'o nyinini nikèlaw ka baaraw jaabiw labato , walasa u bë lajèlen ka wasa sòrd nyogòn fè. o sababu de kòson , cikèlaw ka kan k'u yèrè kunnaфонi tuma bëe , u ka baaraw yèlèha cogo kuraw la.

n'i mogò min m'o kè waati bëe , i bë sòrd kè , o ye tinyè ye , nka , sòrd in t'i yèrè nimisi wasa fa , sanko nyininikèlaw ta.

hali bi , an k'an ka baaraw ani donnikèlaw ka baaraw dakènyè nyogòn ma , walasa fan bëe lajèlen ka nisondiya , walasa janana kun ka koròta , sènèkè ni baganladon , ni monni , ani baara o baara , n'an nyèsinaen bë a ma , ka yiriwa.

amadu ganyi kantè
kibarudilalaw kuntigi.

bèe n'i jòyòrò

jamana o jamana kòno, baarada kelenkelen bée ni baarakèla kelenkelen bée n'a jòyòrò don. a si tè se ka bila si nòna, awa, si tè se ka dò wèrè ta kè.

ola sa, ni min m'a niyòrò kè, wajibi don, o wo bë ye jate kuru bée la. ni wo dun yera jate kuru bée la, o ye basi ye, k'a d'a kan, fosi tèna sòrò k'a bila o nòna, n'o b'o wo datugun.

an ka jate dòoni minè : n'a y'a sòrò jama kakan ka balo ni suman tòni 5.000 ye, k'a sòrò fosi tè jama bolo tòni 3.000 kò , a tò tòni 2.000 bë bò yòrò jumèn ? o ye kelen ye. a filaman, jama fan jumèn bèna suman sòrò ka fan jumèn to ? a sabanan, fèn jumèn bèna kè, walasa bée ka balo a nyèma ? ni ye sènèkèlaw ka fan ye.. basi min b'o la, o nyògòn de bë cikèda kelenkelen bée la. o de kòsòn, an kakan ka jate minè tuma bée, jate min bë dusu don an kònd, baara yòrò, n'o bë kè sababu ye, an ka baara kè ni sèbè ye, walasa fili keleñ kana ye an ka kétaw la.

ni bée y'i niyòrò kè k'i jòyòrò fa, wajibi don, jamana bë taa nyè.

amadu ganyi kantè
kibarudilalaw kuntigi

bananankan in ka gèlèè

bananankan dòw bè fò segu wali kolokani kayikaw walima gawokaw t'o nièn. ne bè taanashiyèn jira aw la , min nyogonnaw bè se ka kè , an bée ka kan kelen fò :

n'i taara dunanya la bananandugu kòrò kònò , n'i ko : a ni su , ni dutigi ko : nba , o kòrò ye k'ale balo t'a bolo , janko mögò wèrè.

ni i ko : a ni su , n'a ko : marahaba , o kòrò ye ko ale balo bè a bolo , nka mögò wèrè ta tè sòrò.

ni i ko : a ni su , n'a ko : marahabani , a kòrò ye e n'i nyogonnaw baa kelen balo b'ale bolo. o tuna , i bè se ka i bisinila o bara.

bubakari si
sebekoro

dinyè tè dòn ka ban

ne bè nyininkàli kè dugukolo ka munumunu ko kan : ko dugukolo bè munumunu , kòròn ni tilebi dun tè bò a nò na. o tuna à munumunyòrò bè min ?

dulayi jara
bugudara

a mana fò ko dugukolo bè munumunu , a mana fò ko kòròn ni tilebi bè surunya nyogòn na ; walima ka janya nyogòn na , walima ka bò nyogòn kuntilenna na. kòròn ni tilebi ani dugukolo yòrò bée bée munumunu nyogòn fè , k'u to nyogòn kérè fè , i ko ntola belebeleba.

aw b'a kòlosi , n'aw ye kala fila tutu dibiri fan fila la , aw mana dibiri munumunu cogo o cogo , kala fila in nyèsinnen bè nyogòn na tuna bée , k'a d'a kan , kalan inw tè munumunu , nka dibiri de bée munumunu ni kalaw ye.

a bè , i n'a fò , mögò min mana kè mobili kònò : mögò min sigilen bè i kérè fè mobili kònò , a bè kè i nyè na ko o mögò tè bò a nò na , k'a sòrò , aw fila bée ni mobili yèrè bée ka boli ka kilomètèrè canan taama. nka , n'i ye kènèma fènw lajè , i n'a fò , jiri minw bée sire kérè fè , a bè kè i nyè na ko o jiriw bée ka boli , ka na mobili kumbèn , ka tèmèn a la.

dugukolo fana bée ten. fèn o fèn bée dugukolo kan , n'i y'o lajè , a bée kè i nyè na ko olu tè bò u nò na. nka , fèn min tè dugukolo la , i n'a fò , tile ni kalo , a bée kè i nyè na ko o fèn w bée bò kòròn na , ka taa tilebiyan fan fè. o b'a sòrò , an bée dugukolo min kan , o de bée munumunu , ka bò tilebiyan fan na , ka taa kòrònyan fan fè.

ka bo cènbugu

cèkoroba do kère yan , a na foyi fisaya ni kelenya ye , eni bén ni kènyogon fè. nogo o nogo , n'o y'a fo , a b'a fo marahaba bée b'i yèrè ye. ni nogo o nogo y'a fo ko i ni ce , a b'a fo : marahaba , bée b'i yèrè ye. a y'a soré , négow b'a wele ko bée b'i yèrè ye.

a ni muso do kélèla. muso in cè ka foro sira bë tòmèn cèkoroba ka foro la , muso in ye dègè susu , ka dooni bo dègè la , ka nogo faga fura kè dègè in na. a tèmènto ka tad'a ka foro konio , a sera cèkoroba na , a ko i ni ce. cèkoroba y'a leuinè , ko marahaba , bée b'i yèrè ye. muso in ko i tè na dègè minè , i k'a min , san i ka tilerofane ka na. cè ko wa , i ni ce , an ka kélè baana' bi pwui. cèkoroba yé dègè minè , k'a sigi a kùrbifè.

muso in denw tun ye duuru ye. muso ni file tèmènnia ka taa nyogon fè , to saba tèmènto , cèkoroba ko : a ye na mon dègè la , aw ba tèmènto y'a di ne na , kongo dun tè ne la folo. denaw ye dègè minè ; k'a min den saba bée y'u da ka sa.

abilayi jara.

ka bo waraburu

cèkoroba do ko ale nyogon donnikèlaze tè. a ye jaiana wero taana , a n'a nyogon ye olu la. a nana se jaanc wolo wulanam na a na nogo soré. o dugu la , fo demnisènnin kelenpe. demnisènnin in tun bë buguri la tulonkè la. a ye a nyiminko : e korow bin ? den ko :

e yòrè bë u taa yoro den. u taalen bë dinyè ci yoro la. i faw dun? olu taalen bë dinyè kala yoro. i bow dun ? ko min na deminko u nyôna , u taalen bë o laben yoro.

cèkoroba ko den na : ne na i ka kuna koro den. a koro ye lum ye ? demnisènnin min ko : n'korow taalen bë kélè kë yoro. la , n'fa taalen bë kélè ban yoro , n'ba fona taalen bë muso tin naminè yoro la.

nènèjan jalo.

warablen ni wulu ka teriya

don dò , warablen ni wulu bënnna. warablen ko : " n'kòrò wulu, ne b'a fè an ka kè teri ye , bawo an bèn'a nyini ka bò nyògòn fè : e jòlen bè i sen naani kan, ne jòlen bè n'sen naani kan ; ku b'e la , ku bè ne la ". wulu ko : " o ye tinyè ye".

warablen ko o de la sa, a ko :" nka, yani an ka teriya ka sabati, a ka kan an ka nyògòn cogoyaw dòn , k'a d'a kan , terimaw ka kan ka nyògòn gasi sigi". wulu ko :" o fana ye tinyè ye". warablen ko : n'kòrò wulu, n' b'a fè k'i nyininka kuma fila la". wulu ko : " n'b'i lamèn". warablen ko : h'kòrò wulu, e bè tulon n'i yòrò jumèn ye ? " wulu ko : " n'da". warablen ko tuguni :" n'kòrò wulu, i dun bè kèlè kè n'i yòrò jumèn ye ?" wulu ko : " n'da".

warablen kabara, a ko : " e ! n'kòrò wulu, i bè tulon kè n'i da min ye , i bè kèlè kè n'o da kelen de ye ?" wulu ko : " awò ! " warablen y'i pan o yòrò bè, ka jiri bolo dò minè , ka sòrò k'i kanto ko : " n'kòrò wulu, wa teriya ma bò ! "

musa ture.

baliku kalan nyèwògò so,
bamakò

ka bd tintige

ne buguzanga danbele, n'bè nin lètèrè in ci kibaru ma, ani n'ka foto ni n'terikè ta. o tògò ye tomege danbele. aw bè lètèrè in kalon k'a jèya kibaru kònd.

nin yekuma kòrdòma dò ye : fulakè ye bara ta ka misibo kè k'a fa, ka nòndò fitinin kè k'a datugù. a ko a muso ma k'ale bè taa nin feere bamanankè naloma dò ma bi dògò la. bamanankè dò fana ye kòoridèbèn kala ka nyònyènyè kè k'a fa, ka kòori fitinin kè k'a datugu. a ko a muso ma k'ale bè taa nin feere fulakè naloma dò ma bi dògò la. u selen dògò kòndò, dògò ma diya u si la. u taara nyògòn sòrdò ga dò kòrdò, fulakè ko bamanankè ma: è ! bamanankè, i nana nin kòori in feere wa ? bamanankè ko : n'nana a feere ka nòndò nyini k'a san ka taa kè n'ka ci kè basi la. filakè ko bamanankè ma, ni o don, ne yèrè nanani nòndòbara ye. n'b'a feere ka kòori san ka taa di n'ka muso ma a k'a parata. u y'u ka fènw falen, si ma si sòsò. fulakè taara ni kòoridèbèn ye so, bamanankè fana ye nòndòbara ta ka taa so, fulakè selen so, a ko a muso ma: ne fèrèla bamanankè nyamògđden dò ma bi. sani a k'a ka kòoridèbèn dayèlè nyònyèsinna ka suru, a ko : e ! nka bamanankè fèrèla n'ma bi. bamanankè fana selen so, a ko a muso ma : aw ko fulaw ka kegun, ne dun fèrèla fulakè nyamògđden dò ma bi. a ko a muso ma : filen ta ka na n'ka nòndò k'ala, muso nana ni filen ye. sani a ka bara kun suli, filen kòndò misibo sinna ka suru. a ko, è ! ne kó ne fèrèla fulakè ma bi, jaa fulakè de fèrèla ne ma koyi.

aw yèrè bolo, jumèn ka kegun nin mògò fila la ?

buguzanga danbele
ka bd san marala - tintinge
kinparana.

tilelafana

baara jiginna. bala nan'a ka so; a sègènnen do, kòngò b'a la, minnògò b'a la. a denw bolila k'a kuñbèn, u ko : "baba, i ni ce ! " a ko ; " nba ". a denw la kòròbalen y'a ka poponi minè k'a jò mangoro sumai le. a muso maramu fana y'a fo, ka ji di a ma. a y'i min, ka tèmèn k'a don waranda kòrd, k'i da, k'i nòngòma dèbèn kan.

maramu nana i nyòngiri ka suman sigi, k'a ko fò a cè ye. a ye tègè ko ji ni minni ji soli ka n'u sigi o cogo la. fa ye denw wele, u nana filen da minè u fa k'a tègè ko, o kò, u yèrè y'u tègè ko, k'a bò kòrd kunda. u y'u sonsoro ka suman minan lamini, k'a da minè n'u numan bolow ye. bala ye lèfè ta k'a bò suman da la; kini ni na suma donna u nun na, fo denminsènw kòròtòra dòoni dumuni daminèli la.

bala ye galama ta, ka dò bò kini na k'o kè lèfè kònò, k'a tò lamaga, k'a yèrèkè, k'a dakènyè tasa kònò. a ye galama fa na la, a y'a bòn kini kan, fo k'a fan bè labò, ka sogo ni je ni ngòyò ton a kan. a sòrò la k'i kan to ko : " bisimilayi ", k'i bolo jigin, ka lògòma fòldò ta. denw fana ye dumuni daminè. u si tè kuma, u tè nyògòn file, u nyè n'u fa nyè tè bèn. bala bè. to ka sogo ni ngòyò walima a ni je don a ka lògòma la, k'a dun. kini dògòyara tasa kònò. a ye dò ta lèfè kònò k'a kè u kun, ka na k'a la. u y'a dun fo k'u fa. bala y'i bolo bò suman na, k'i terun, k'i ma bò. denmisènw fana y'a kè ten. u fa ye sogo dò di u kelen kelen ma. bée y'i ta nyimi. u ye u tègè nòn, ka filen da minè u fa ye. a y'i tègè ko, k'a sari, k'a tò mun a bolo kan fila la, k'a mun a nyèda n'a kun na. a ye ji ta k'a da muguri, k'a tu, k'i min a girintira, a ko : " alihamudu lilahi arabilalamina ". denw ko : " a barika, baba ". a ko : " a barika ala ye ". u ye tègè ko ji ta, k'a bòn du kènè na.

maramu nana suman minanw ta. a denmusonin ye furalan ta ka dumunin kè yòrd furan. maramu yèrè ye woro kunba keleh ta finyèn kòrd, k'a ko, k'a di a cè ma. bala ye woro fèrèn ka kelen nyimi. a y'i nòngòma, tafiyè b'a bolo, a b'a yèrè fifa.

musa ture baliku kalan
nyènògò so , banakò

denbaya musaka

yani an ka baro daminè, an bë an barokè nyögòn fo, n'olu ye moggòw ye minun bë an lamen sanga ni waati bëe, n'u bë to ka sèbèn ci an mà, walasa an ka nyögòn sòn hakili la, an ka bò nyögòn nu ma. bamananw yèrè ko : " jèkafo ye daamu ye".

an ka bi kòròfò bë mun kan ? a bë denbaya musaka de kan. aw b'a dòn o ye kòròfò ye min kònò ka dun, a nafa ka bon, wa bëe lajèlen niyòrò kuma sòrò a kònò, k'a d'a kan ni denbaya tè moggò min bolo bi, sini a na kè i bolo. o tuma, an bëe ka kan kuma in na. o miiriya kelen de la, an delila k'a fò ko cèw b'u ka sòrò dogo u musow la, ko musow fana b'a fò k'u tè se k'u yèrè wòsi kamalenkòrò ye. an bëe tulo delilen di ni kumaw la, bawo u bëe fò de; nka dòw ye an jalaki, ko munna an y'o fò.

kuma in dun bë fò de dè, a wale fana bë kè. fèn kòni do min tè an si sago ye, a b'an bëe lajèlen tòofò. anw yèrè hami ye mun ye sa ? cè ni muso k'u bolo di nyögòn ma, u ka nyögòn faamu, ka nyögòn dèmè. n'o tun kèra, gèlèya caman ni bènbaliya caman bë cèw ni musow cè, u tun bë kisi olu ma.

moggò dòw fana b'a fò ko denbaya musaka tè se ka jateminè an fè yan, ni na m'an kòdon an ka sira kòrò dòw la, n'o ye an ka balimaya sira camanw ye. o moggò b'o misali minè mun ma ? u b'a fò ko denbaya min balo ka kan ka bèn malo kilo biduru ma kalo kònò, moggò tan bèna cun o kan dunanya la, u bëe b'a fò k'u ye denbaya in moggòw balimaw ye, nka u si tè fèn ta denbaya doni na. wajibi dutigi ka jate bë nyagami a bolo.

an m'a fò ko nin kumaw tè tinyè ye. an ko do ko k'o na taa o ta, fèndò ka kan ka kérèn kérèn, k'o bila kérèfè, walasa dutigi kana sigi a sentègè kono, a ka jate kana nyagami a bolo k'a damatèmè. Denbaya musaka ye fèn ye n'a bë jateminè kè denbaya ka sòrò n'a ka musakaw ma. aw yèrè t'a dòn o ye fèn ye min hakè jònjin dòn ka gèlèn, nka moggò yèrè b'a lajè i hakili la ka hakè ño sigi, a mankan ka bò hakè min kòfè. o kòrò ye ko jateminè kò, i bë dòn bila i bolo kòrò, ni kunko telin binna i kan don minna, i n'a o don o da fè.

an ka nin kòròfò kun ye, an bée k'an hakili jakabò, walasa bén ni kelenya ni nydgòn dèmè bë se ka don an ka duw kònò cogo minna, walasa an bë se ka an ka denbayaw halo ndgòya la cogo minna.

denbaya musaka (i p ni
bolofara sèbèn bayèlèmè baga:
musa ture baliku kalan nyèmogò
so: banako

donsoya

donsoya ka di mògò dòw ye fo u bë marafa san, u bë taa sogo faga, nka, o tè donsoya ye. o ye donsoya ~~la~~dege deye.

mògò bë kè donso ye cogo jumen ?

kabini i dènmisèn ma, i b'i diyanyè mògò dò nyini, min ye donso ye. i b'o kè i karamògò ye. n'a bë taa ñanyan kònò, i b'i bila a kò. n'a ye sogo faga, i b'o sogo donin ta ka na n'a ye so. i bë mèn o sogo donin ta la. n'i ka ko diyan a ye, a bë to sòn, dòoni, dòoni, ka donsoya kow nyè jira i la. don kelen, a bë se k'a fò k'i k'a ka marafa ta ka taa ñanyan kònò. ni ala y'a kè n'i ye sogo faga, i tè taa ni sogo nin ye i ka so dè. i bë n'a di i karamògò in ma. ni cogo min ka di a ye, a bë sogo nin kè ten, fo ni a yèrè jènna ka dò d'i ma i ka taa a d'i somogòw ma. mògò tè kè donso ye, n'i ma tòròya caman ye. mògò tè kè donso ye, n'i ma sabali.

n'i karamògò y'i sègè sègè, k'a dòn ko sisani bë se ka kè donso ye, a b'a fò i ye k'i ka woro wulen tan nyini, a ni mana dunun. n'i y'o woro wulen tan ni mana dunun sòrò, aw bë jè ka taa nyògòn fè donsoba bara. o fana bë a lase donso tòw ma. o la sa, don dò bë dògò da. bëe bë nyògòn kunben dankun na o don, k'i ka dankun saraka bò. saraka bë o mana ban, i bë sòrò k'i kali donso bëe nyèna, kèi tè bò donsoya la tugun. o kòfè sa, i bëe taa n'i ka marafa ni donso file ye k'u kònò ko ni jòbò ye.

sisan, an bë n'a lajè ka dòoni fò aw ye donsow ka dònniya kan. basi fila bë donsow bolo, ko sanènè ani kòntòròn wulen, nka, u bë ko min nya, an t'o gundo dòn. an kòni b'a dòn ko donso bëe b'o kala ma.

farafinna fura caman bëe bò donsow bolo. i n'a fò : sa kin fura, joli fura, nyama fura, mògò tanga fura, ani fura caman wèrèw.

donso bë su dòn, a bë tile dòn, a bë kalo dòn, a bë dolo dòn. don min kadi, ani don min man di, donso b'o dòn. a bë ñanyan dòn; a bë finyè dòn. nin bëe ^{bëe}kalan donsoya la. donso tè don ñanyan kònò n'a m'a nyè nyini fòlò, ka sègè, /a'ka kan ka sogo sugu min faga, k'o dòn, a bë faga yòrò min ani don min.

mògò tè kè donso ye, ni basi lakari t'i bolo. katukun, ni donsow jèra ka taa nyògòn fè nanyan kònd, u bè nyògòn siri. ayiwa, ni siri lakari t'i bolo, n'u y'i siri, i bè don nanyan kònd fo k'i bò i tè sogo ye janko i k'a faga o de kòsòn, donsoya ka gèlèn.

kabin'i ma muso furu i bè kè donso ye. wajibi tè, nka, a ka fisa donso kamalen k'a ka muso furu nafolo sòrd a ka marafa kalaman na. o de kòsòn, donso kamalen bè wuli ka bò a faso la, ka taa jamana wèrè la sogo nyini na! a bè f'o ma ko dali ma sigi.

donsoya ladaw ka gèlèn. n'i bè yòrd o yòrd, i ka kan k'a siraw taama. i b'i bara donsow bonya cogo min, i ka kan ka yòrd wèrè donsow bonya ten. o de kama, n'i ye sogo faga, donso kuntigi ta ye sogo (kaman) ye. i karamògò ta ye sogo kan ye. donso musow ta ye sogo kò ye. sogo tò y'i yèrè ta ye. n'a diyara i ye, i b'a feere, walima ni cogo min ka di i ye, i b'a kè ten. nka sogo ku, i b'o mara, o de b'a jira k'i ye nin sogo sugu faga ani nin sogo hakè.

donsoya kalan tè ban. donsoya fadenya ka bon. o de koson n'i b'a fè ka faamuya sòrd donsoya kan, f'i k'i yèrè kè jòn ye. wa donsow ni nyògòn cè, u t'i jèya nyògòn ye abada. katugun, bèe b'a fè k'a k'i dan ma ko ye. dònniya caman bè donsow bolo, u, bè fura caman fana dòn. donso nkoni fòla yèrè b'a fò mògòw nyèna ko mògò tè kè donso ye, ni donko t'i la; ni suya t'i kònd.

sedu kamara

kanbili faranfasi

bakarijan ni daa denkè cè tan ni fila taara nyogòn fè so bin kan yoro. u ye binw siri ka ban tuma min , daa denkè fòlò ko : " bakari na an ka shièn bò ! i sonna shièn bò ma bi o , i ni ne bë shièn bò ; i banna shièn bò ma bi o , i ni ne bë shièn bò ! ".

bakarijan k'o yoro de la sa : " fana den , o tè ; n'i ye ne bakari, bannen ye shièn bò ma e fè , i k'a dòn siran tè dè. ne bi siran ko fila de nyè : an horonkè fila , an ka nyogòn minè , ka nyogòn bin , ka nyogòn landògo doròn , k'an bi taa o masala so kono , ne bakari tè sòn o de ma. ne bi kuma fila f'i ye , n'i sonna o ma , ne bi sòn bò i fè , nka n'i ma sòn o ma , ne tè : shièn bò dè " .

daa denkè fòlò y'a nyininka o kuma fila la. bakari ko : " kuma fòlò , n'an ye nyogòn minè ko shièn bò do , joli ka kè a la hèrè ye ! a filanan , n'an ye nyogòn minè ko shièn bò do , joli ka kè a la hèrè ye ! n'i sonna o fila ma ne bë shièn bò i fè. n'i ma sòn o ma , ne tè shièn bò ! ".

daa denkè fòlò yèlèla , a ko : " èhè èhè ! walahi bakari e de ye nogo tatinyè bagatò ye ! e t'a dòn ne bë se e'la ? ne fa bë s'i fa la , n'baw bë s'i baw la ; e n'i fa bë anw ka suniantòw de kan k'o dun. ni e tun ye nin fò ne ye kabi a don fòlò , nyantuna ne n'i bin k'i kono fara ? na an ka shièn bò ! n'o dama do , ne sònna. n'an ye nyogòn minè , ni bo ma kè a la hèrè ye , joli ka kè a la hèrè ye n'sonna ! ".

bakarijan ko i " n'fana sònna shièn bò ma ".

denkè mögò tan ni kelen y'u jo ka kènè bò bakarijan ni u kòrokè ye. a ye bakarijan ta k'a d'a kan na , a ko :"n'dogoninw , nk'a bin yoro junèn ? u ko : " kòkè a bin yan fo k'a kò kari ! " a ye bakarijan fili , bakarijan taar'i jo. a girinna ka n'a cè k'a d'a kamankun na. a ko : " dogoninw nk'a bin yoro junèn ? " u ko : " kòkè a bin yan fo k'a woro keri ! " a y'a fili , a taar'i jo. a girinna k'a cè k'a d'a kan na , a ko : " n'dogoninw nk'a bin yoro junèn ? " u ko : " kòkè a bin yan fo k'a kankari ! " a ye bakarijan fili , bakarijan taar'i jo. a ye sinyè wolonfila kè a bë bakarijan ta k'a d'a fo a kan na , k'i tagana n'a ye , k'a fili. shèn wolonfila in bë la , bakarijan bë t'i jo.

ale labanna ka dësè o la. n'a ye bakarijan fili , ale jolen bë to , bakarijan bë boli ka n'i sogo a cè la. n'ka a barika ka bon ni bakarijan ta ye , a bë bakarijan bolo fila wala wala ka bò a cè la , k'a nyèni a disi la , k'i jo.

bakari bë boli ka n'i sogo a cè la tugun. daa denkè fòlò dusu faga tuna , o bënnna bakarijan funun tuna na.

bakarijan fununna sa ka boli ka n'i poron daa denkè fòlò cènancè kan , k'a bisi , ka jantèlè ci kab'a woro mugu la f'a sen tontoli la duguma. u jölen nèna ni nyögòn ye kelenw , hali u tè lanaga . daa denkè fòlò kulola ñanyaki ! a ko : " a ! e ! e ! n'dögònинw , a bi na to fantan den bolo o ka ne bin , ka n'faga wa ". bëe ka kòrò min ye , n'o ye lagare ye , o ko : " kòkè walaa ! e bë son nin cènin cinin k'i bin ? kòkè an t'aw bò nyögòn na bi dè , fo an k'aw la sebaga don. don o don an bi jè a la k'a bugò. jènna tè bi ta la. n'i b'i kolo gèleya ka bakari bin , k'a bila a ni dòwèrè k'a lajè , i b'o kè. an b'a kelen kelen bò de. an bë na wali den faga ni bugòli ye wa ? walima kòkè i tè i yèrè magaya , n'a y'i bin k'i bila , a ni ne yèrè b'a lajè.

lagare y'o fò yòrò min , daa denkè fòlò y'a magaya bakari bolo. bakarijan y'a fara duguma. gongon bë tigè tuna min , a y'i sonsoro a disi la , a y'a nyinikè k'a ka a ka bòrò fan kelen minè , a ye nuru sama k'a bò. daa denkè jannen bë tuna min , a ye nuru turu kabi a bara kòrò , k'a fara fo a disila , k'i bolo fa a kònóna nuguw la , ka olu tigè , k'a bò ni nugu ni joli sari sari a yèrè kan. a ni nuru girinna ka da tò tan ni kelen kan. a ko " aw dun bë don minin ? an ka taa dè ! aw si banna ! "

daa denkè nògò tan ni kelen kèra fo ka kunko kolon dogoya u la , f'u bi nyögòn nyoni : " bo n'nyè ! bò n' nyè ! bò n' nyè ! bò n' nyè ! a filè ka n'minè ! " min mana bin duguma , o bi kulo: " woyi ! ne b'a bolo dè ".

naana in da baga : baba
sisokò
a sèbèn baga : musa ture.

dakan tè falen

cèkòròba dò tun bè , denkè wolonwula tun b'a fè. u bée dògònin tun ye npan ye .

fa nin ye denkè kòròba bila ka taa filèli kè. a fòra denkè ye ko ú fa bè sa nyinan , wa o tèmènnèn kò , npan bëna kè dutigi ye. ye. u fa nana sòni o kuma na , a ye a ka nafolo ta , ka kolon kisè kènè di u bée na. a ko bée ka t'i ta di i ka mógo sèbè na. npan taara a ta di ntiginyèw na.

fa tilara , ka kolon kisè kènè dan , k'o d'u bës na , ko bée ka t'i ta di i ka mógo sèbè na. npan taara a ta di ngon na.

cèkòròba seginna ka kènè dan k'a di u na. npan taara a ta di jirikonkonkònòni ma ani nanadansani.

u fa ye kolon kènè dan k'á d'u na tugunni , ko bée ka taa i ta di i ka mógo sèbè na. npan taara a ta di dankalancè kòrò na.

fa nana sa. den tòw ye nyòkisè ni dakisè kolonso , ko ni dugu jèra k'a sòrò , npan m'o tònò k'a bò nyògòn na , a bë wulu kolon saya kè sini. npan kasibagatò taara se ntiginyèw na. u y'a nyininka, a bë kasi mun na ? a y'a nyèfò. olu k'a ma : ini tè ko gèlèn ye , bawo nògo bë nyumaya kè , a ka don i ye don dò. ntiginyèw y'o tònò k'a bò nyògòn na.

banan dò tun bè yen , npan kòròw k'a na , ni dugu jèra ka bulu kelen t'o la , a bë wulu kolon saya kè sini. a sera ngon na. o y'a nyininka , a bë kasi mun na ? npan y'a kasi kun nyèfò. ngon k'o man gèlèn. nyumaya kè kun ye a ka don i ye don dò. ngon taara banan in bulu bée kari.

npan kòròw k'a na tugun : i tilara nin saya la , nka n'i ka binyè ma banan in cèbò , i b'i ka wulu kolon saya kè sini. npan kasibagatò taara se jirikonkonkònòni ni nanadansani ma. a y'a ka dekun nyèfò u ye. u taara banan in sògò ka bila nyògòn na. nanadansani ye mana da o wo kòndò. a ko npan ka binyè tilen o yòrò na. npan kòròw nana binyè di a ma , k'a ka banan bon , k'a cèbò. a y'o kè

u ko a ma, tugun : npan , i tilara nin saya la , nka an fa ka nturaba nin bë yen , n'i nyè kòni ko saba m'o bin , i b'i ka wulu kolon saya kè sini. npan kasira , a taara se dankalan na, k'a nyèfò o ye. a k'o man gèlèn. i bë taa ne dogo , misintura nin bë siri yòrò min.

Koròw nana misi siri. u ko : npan , i nyè kòni. a y'a kòni. a kòni tugun. a y'a kòni. sinyè sabanan , ntura binna. npan ko : sisani , n'bè n'nyè kòni aw yèrè la. u ko : kan'a kòni. i ta ye du fèn bèye.

nin cogo de la , npan ye dutigiya sòrò , k'a sòrò a koròw na so.

adama cèkura togol
ka bò jana.

ka bò marenbiliya

an terikè mariko ye kibaru kalanbagaw nyininka kuna dàna dòw la , kibaru nimoro 32 la , a nyè 3 kan.

nji mariko , i ka kuna nian jan , nka a korò ka ca. sani tubabu ka na farafinna , an ka mögò kòrò tun bè marifa ni mugu baara. u tun bè nègè bò kabafin de la, dòw ko " busonikaba". u tun bè o de baara , ka nègè bò a la. marifa mugu fana bè baara u bolo cogo di ? ni samiyè ji binna , fo ka se a tilancè na , sègè n'nyè n'nyè ji ? ai zézé ji binna , n'nyè n'nyè ji , n'nyè bè wuli dugukolo kan , i n'a fò , ji bè sigi ninw na , ka waati kè , khaja. u bè na ka o cè , i n'a fò , a bogò , ka ji da o kan , k'a sènsè , k'a tobi , fo a ka ja. ni o kèra , a bè bè kisèkisè. u b'a ni finfin nyagami ; k'a susu. nka , finfin bèe tè. a jiri togò ko " buren ". u bè o de jeni , ka finfin sòrò , k'a ni o susu.

sunan sèhènan : sunan sènèna fòlò ye banisirayila ye , dòw ko " isirayila ". sènèkèfèn o sènèkèfèn , ni daba b'a sènè , a bèe bòra yen. mögò fòlò min ye sènè kè dinyè yèrè kònò , o ye iburahina ye , dòw ko " nabi " iburahina ". ale de ye sènèkèla folo ye dinyè kono . a ma kè yòrò wèrè si ni banisirayila dugu tè.

geseda : mögò min ye o kè fòlò , o ye an bènba adama ye. nka dòw ko ko a tun tè fini don. o la , n'na fili kosèbè , bawo , a ye san baa kelen kè dinyè kònò , a ni hawa. nka , kuna do bè yen , n'i y'a fò , i bè bila ala yèrè jate la.

i ko : kilisi bè kalan bisimilayi la , seli suran fana bèe daminè ye bisimilayi ye. nka sugu kelen tè : i filila i ka kuna fòlò la. kilisitigiw ani jotigiw bè kan min fò , i na o fò. u b'a fò ko " tu bisimilayi ". n'i bè seli , i t'a fò ko " tu bisimilayi ". " tu " kòrò ye ko i na da fèn na. nka i ye dannaya da fèn o fèn kan , i t'a fò o na ko " tu ".

i ko : a bè fò dinyè fan tan ni naani ; walima tan ni fila. ala ye dinyè dan , k'a kè tunkun naani ye ani seleke naani. a bée ka kan , si man jan si ye. tunkun naani ni seleke naani , o ye segin ye. a ni cè muso , ni o ye adana ni hawa ye , o ye tan ye. hadanaden bée bòra nin nògò fila de la. jinèwè fana bée bòra jinè filà de la, sananrusi ani mayinuna. o ye tan ni fila ye.

dinyè kònò , ala ye fèn bée fila fila de dan. hali ni den min sòròla bi , o ni ba'don , ko su bè ko , ko dugu bè jè , o ye tan ni naani dafalen ye. n'a fòra ko dinyè fan tan ni naani , Hadanaden kelen tè , o ye kuna kòròba de ye. k'a ta dinyè da tuna na , fo ka na a bila sisan na , a bè fò dinyè fan ni naani.

alasani keyita.

saya tè togò dun

kunun tèmènna, bi sera.
dugukolo kòngòra, kaburu fara.
ta siw kunayara.
danbew dögøyara.
e , hadamadenw, bi ma dinyè da.

bitòn, segukòrò disiba,
babènba, sikaso dankelen,
samori, wasulu cèba,
jose, bélèdugu kankelen,
aw ye dinyè ta a kuncè ma,
k'a bara foro, k'a fini foro,
k'a funun, k'o kòtè, k'a kòrdcè,
k'a nyòngiri aw kòrd, i ko sungurun sin.

farafinna dankelenw, aw bè min ?
ntura kelen sinsanfaw, aw bè min ?
fadenw kuncèla sumuni, aw bè min ?
yanabugu nana kamalenw, aw bè min ?
aw sara, nka aw ma malo.
aw ma jè tinyè, aw ma jèjanjè tinyè.
aw ni togò, aw ni bonya,
bawo, kè ko de ye ye ko ye,
wa, ye ko de ye fò ko ye.

n'siya ka wago

re de ye farafin nunkurun ye,
ne de ye farafin cè belebeleba ye,
farafin min nyè bè , i n'a fò, bama walant a,
n'a kunsigi ka gèlèn , i n'a fò , nègè.

cè min bè taama , a sen nankòlon,
a ka farafinna tile kalanba in koro,
o de ye ne ye.

dòw bè a fò n'na : " salinègiri ",
farajè ko n'na ko n'"sowasi" kònò gèlèn,
nka , n'i ye dinyè kelen ye tan,
ne siya ka baaraba don.

ne ye jonya tile baaraw kè.
jonya tile bannen kò , tubabu fanga nana,
o fana y'a sago kè n'na.
ne ye sègèn sugu bée ye n'nyè na,
ka baara sugu bée kè farajèw ye.
n'ye amèrikèn ka mankala foro sènè,
ka siraba baaraw kè u ye,
hali foli nyuman ma kè n'ye.

bi koni, ne tè mògò si ka jòn ye.
bée ka n'to yen , n'ka taa n'faso la, ka taa baara kè,
ka n'badenw kunnabò, k'u fana bò jonya juru la.
jonya banna sa , tubabu tile taata.
hòrònya tile bòlem don , sisani koni n'bè taa so.
a diyara mògò ye, n'fana faso bè baara,
a goyara mògò ye , farafinna bè dila.
n'ye barika min kè ka tòw ka baarabaw kè,
n'bèna o barika kelen de kè k'an ka dugukolo baara.
sènè de ye tòw bò mògò la,
o sènè kelen bè n'fana bò mògò la.
ni baara kò don, o tè n'ni mògò cè.
hali sini a bè fò baarakèlaba ma :
i bè baara kè koni " nègirè ".
o ye ne de ko ye.
ne de ye " nègiri " ye ,
" nègiri" min banna tòw ka nyèdonna ma ,
n'a banna tòw ka nyèdonna ma ,
" nègiri" min bè a faso fè , n'a tè siran k'i yèrè faga a f
ka hèrè ye.

sèbèn nyèfò

n'siya ka waso

I-sèbèn kun

seku jabatè ka kòròfò in bè farafin fòlòlama n'a bilama de jira an na : a ka jònja tile an'a ka hòrònya tile.

II- tila yorow

tila yòrò ba fila bè sèbèn in na. fòlò b'a ta sira fòlò la, n'o bè daminè : " ne de ye farafin nunkurun ye ", ka n'a bila : " hali foli nyuman ma kè n'ye," n'o bè sèbèn in camancè la.

filanan bè bè daminè : " bi kòni, ne tè mògò si ka jòn ye," ka n'a bila fo sèbèn laban na, jukòrò.

1- tila yòrò fòlò : o bè farafin ka kunun nyani de kan. tigè yòrò fila fana bè sòrò o tila yòrò fòlò in kòndò :

a) tigè yòrò fòlò la, sèbènninkèla bè farafin lagosili dè jira ; o bè wuli sèbèn daminè na, ka dòn : " ne siya ka baara dòn ". mun ni mun b'o lagosili jira ? o kumaw filè : " nunkurun ; belebeleba ; min nyè bè i n'a fò bama walant ; n'a kunsigi ka gèlèn i n'a fò nègè ; sali nègiri ; sowasi kòndò gèlèn ".

b) tigè yòrò filanan na , farafin ka nyani de dara kènè kan. o bè wuli : " ne ye jònja tile baaraw kè," ka n'i jò : " hali foli nyuman ma kè n'ye ". mun ni mun fana b'o nyani jira ? olu filè : "jònja tile, baaraw , tubabu fanga ; sago, sègèn sugu bèe, baara sugu bèe ; amerikèn ka mankala foro ; siraba baaraw".

an tè se ka tila yòrò fòlò in kuncè n'an da ma se ko fila ma : farajè ka wale nyuman dònbaloya (" hali foli nyuman ma kè n'ye "), ani farafin ka yèrè dòn (" ne de ye ; ne de ye ; o de ye ne ye ; ne siya ka baara dòn").

2 - tila yòrd filanan: o bè farafin ka hòrònya tile de jira an na - nka tila yòrd filanan in tigè ka gèlèn, k'a d'a kan, seku jabatè bè taa ka segin kuma dòw kan sinyè caman, walasa a ka cikan ka min an ma kòsòbè . o cikan ye mun ni mun ye ? o ye farafin ka murutili , ani dusu min b'a kònò faso baara la, ani faso kanu min b'a la. o kumaw filè :

a) farafin ka murutili : mun b'o sèmèntiya an ye? o filè nin ye : " ne tè mògò si ka jòn ye ; bèe ka n'to yen; k'u fana bò jònya juru la ; jònya banna sa, tubabu tile taara ; sisani kòni, n'bè taa so ; min banna jònya ma ; n'a baanatòw ka nyèdonna ma ".

b) faso baara dusu ni faso kanu : o jiralen bè nin kumaw kònò : " ka taa baara kè ; a diyara mògò ye , n'fana faso, bè baara ; a goyara mògò ye , farafinna bè dila ; n'bèna o barika kelen de kè ka'n'ka dugukolo baara ; o sènè kelen bè n'fana bo nògò la ; ni baara ko dòn , o tè n'ni mògò cè ; min bè a faso fè, n'a tè siran k'i yèrè faga a faso ka hèrè ye ".

nin tila yòrd filanan in bè farafin ka tamakibaliya de jira faso baara la.

III- kòròfò kuncèlan

an y'a faamu nin kòròfò in fè ko farafin ka kan k'a ka farafinya dòn , ka sòn a ma , ka waso n'a ye. an y'a faamu fana ko baara de b'a ka hòrònya sabati. nin kuma nunun ye kuma barikaleny, ani kuma nyènèmaw, ani kuma nafamaw ye. u kòrò ka dun cogo min, u nafa fana ka bon ten.

musa ture

baliku kalan nyènògò so:banako

an ka kuma kòròma àdoni fò

- 1- ta ye wòrò ye : n'ta, i ta , a ta, an ta , aw ta , u ta. n'ta de nyògòn tè.
- 2- ni mògò nyinèna i jujòn kò , i laban ko b'i kònò gan.
- 3- ni dun tulu banna, gèrè bè kè mun tulu la.
- 4- misi mana fasa cogo o cogo, a tè dèse a binyè kòrò.
- 5- suruku tèkè lakolon kafisa bakòròn tama tigi ye.
- 6- an taa! an taa! laban ye boli ye.
- 7- basa kelen disi tè dènèn fa.
- 8- jòn mògò la ye kara ye.
- 9- cèkòròba bugò ko fila bulon dibi la, a sabanan,a na yelen mènè.
- 10- na dòyi dòyi mana keguya cogo o cogo, jò kélèw dun ?

musa ture

baliku kalan nyémògò so banakò